

авторитарну, яка в рамках сильної президентської влади або абсолютної монархії розбудовує інститути вільноринкової економіки. У першому випадку йдеться про еліти, які здійснювали реформи в країнах Центральної Європи, а в другому – в таких країнах як Чілі за часів військового диктатора А. Піночета, Грузія і Руанда – президентів М. Саакашвілі та Ж. П. Кагаме.

Серед екстрактивних політичних еліт можна виділити такі моделі: авторитарно-бюрократичну, яка на чолі з авторитарним лідером (президентом із широкими повноваженнями) забезпечує певний правовий порядок і соціальні зобов'язання, але слабо стимулює економічний розвиток; авторитарно-олігархічну – політичне домінування фінансово-промислових груп під керівництвом президента із диктаторськими повноваженнями; гібридно-олігархічну – із сильним впливом олігархії на президентську владу і уряд.

Інклюзивні та екстрактивні еліти мають досить помітні психологічні відмінності. Якщо перші володіють сучасним політичним розумом, цінностями самовираження у сфері забезпечення суспільних благ, сильною політичною волею до реалізації стратегічної мети, то другі – позбавлені таким психологічних якостей. Психологія екстрактивних еліт, як правило, орієнтована на задоволення вузькогрупових інтересів шляхом використання корупційних схем і насильницьких засобів для блокування прогресивних змін.

Савчин М. В.

Методологічні труднощі гуманітарних наук у формулюванні цілісного уявлення про людину

Основним орієнтиром гуманістичних наук є вивчення цілісної людини, що є одночасно і головним каменем спотикання. Аналіз дозволив виділити методологічні традиції у вивченні людини, зокрема:

1) людину часто розглядають як ізольованого індивіда, що живе у світі. Нерозривність людини та її життя; буття у світі, «світ людини» є основою розгляду природи людського існування: не світ сам по собі, не людина сама по собі. Окрема діяльність людини, її життя загалом не має лише зовнішню користь, але й має зовнішню сферу прояву, реалізації та розвитку її сутності, відданості справі заради справи, співпраці у житті з іншою людиною заради неї (В. Франкл), мета людини не у володінні, а в реалізації тенденції бути (Е. Фромм);

2) в розумінні людини протиставляється «об'єктивізм» і «суб'єктивізм»;

3) одновимірний антропоцентризм у науках про людину, що зумовлює бінарні опозиції: «орган – оточення», «особистість – суспільство», «біологічне – соціальне», «психологічне – духовне»;

4) позитивістський (раціоналістичний) підхід до трактування людини, що не враховує унікальність природи окремої людини, яка володіє резервом не тільки очевидної для спостерігача зовнішньої варіативності, але й варіативності внутрішньої;

5) наявний у науці своєрідний «комплекс неповноцінності» з приводу неспроможності реалізації цілісного розгляду людини. Адекватне розуміння людини передбачає її трактування як цілості, відкритої, взаємодіючої з дійсністю системи (Г. Оллпорт). Але навіть за такого ніби-то найпрогресивнішого системного підходу стається схематизація природи людини, втрата найголовнішого параметру – духовності як фундаментальної змінної, оскільки, де система, там і смерть реальності (М.К. Мамардашвілі). Людина в принципі не вкладається в будь-яку систему;

6) у гуманітарних науках недостатньо враховується та обставина, що в житті людини є багато непередбачуваного, недоцільного, гріховного, хаотичного, а тому хаос також входить у картину світу (А.Ф. Лосєв) та уявлення про людину. Причиною хаосу є дія у світі злих сил, завдання яких відвернути цивілізацію, окреме суспільство, групи людей та конкретну особистість від автентичних життєвих цілей та схилити до культивування принципу задоволення, прагматизму, збагачення, відвертаючи від духовності;

7) спрощене трактування проблеми розвитку людини, яка постійно змінюється: визначається і перевизначається, здійснює вибори, змінює напрям спрямованості зусиль, у неї виникають нові інтереси та вподобання, вона адаптується, стає неадаптивною, реадaptується, проявляє надситуативну активність, у неї виникають вікові та життєві кризи, які вона з різною мірою успішності долає;

8) у гуманітарному знанні є велика спокуса впливати на природу людини. Часто ці спроби є небезпечними для людини. Людинознавство має спрямувати зусилля на духовно, морально, соціально, психологічно та соматично оправданий конструктивізм;

9) помилковим є адаптаційний підхід до трактування людського життя, бо людина може активно вибирати умови, творити їх, поставати не тільки як «соціальний тип», але й і як індивідуальність. Потреба в порядку вимагає від неї різних форм внутрішньої та зовнішньої активності, діяльності, творчості, молитви.

Висновки. Отже, головними методологічними орієнтаціями гуманітарного знання є: а) культивування цілісного уявлення про людину в єдності духу, душі та тіла; б) розгляд людини не як об'єкта дослідження, а як суб'єкта – співучасника процесу пізнання; г) врахування того факту, що у процесі пошуку виникають сумніви, ілюзії й помилки, нагромаджується енергія пізнання і енергія заблудження (В.П. Зінченко).